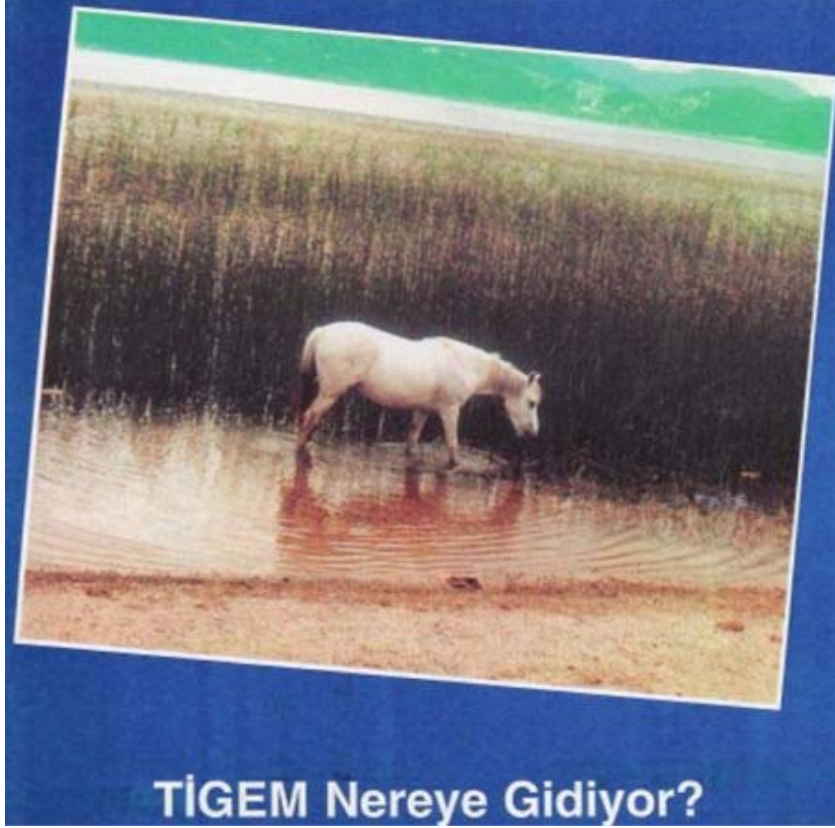

TİGEM ; Dünü, Bugünü ve Geleceği

TÜRKİYE TARIM - HAYVANCILIK POLİTİKASI VE TİGEM

TİGEM Nasıl Kuruldu?

Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü faaliyet olarak birbirine benzer görünen iki ayrı kuruluş yapısında bulunan kurumların bir çatı altında toplanmasıyla Kamu İktisadi Kuruluşu olarak kurulmuştur. Her ne kadar şekil olarak birbirlerine benzeyen ancak kuruluş amacı,görevi ve faaliyeti farklı olan bu kurumlar DÜÇ ile Hara ve İnekhanelerdir.

Devlet Üretim Çiftlikleri:1.3.1950 yılında 5433 sayılı kanun ile 3780 sayılı kanuna göre faaliyette bulunan Zirai Kombinalar ve Devlet Ziraat İşletmelerinin birleşmesi suretiyle oluşmuştur. Zirai Kombinalar 12.2.1937 sayılı kanunla ziraat aletleri,ziraat makine ve vasıtaları ile zirai ilaçlar satın alarak önce çiftçinin faaliyetlerine yardım etmekle göreve başlamıştır.II.Dünya Savaşının başlaması ile yürürlüğe giren 3780 sayılı Milli Koruma Kanunu hükümlerinden yararlanılarak yurdun çeşitli yerlerinde boş,ishaha muhtaç,verimsiz araziler üzerinde 14 adet çiftlik kurmuş ve 1950 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür. Devlet Ziraat İşletmeleri ise Atatürk'ün tarım alanında milletine önderlik ve eğitimcilik yapmak üzere kurduğu işletmeler olup bunların bir kısmı DÜÇ Genel Müdürlüğü'nün oluşumuna katılmışlardır.

Hara ve İnekhaneler ;Osmanlı Devletinin ilk kuruluş yıllarına kadar dayanan,ordunun ve sarayın ihtiyacı olan atlar ile et,süt,yapağı gibi ürünleri karşılamak üzere kurulan "Çiftlikat-ı Hümayün" lardan Cumhuriyet dönemine ulaşan Karacabey ve Çifteler Haraları 1926 yılında 826 sayılı kanunla Ziraat Vekaletine verilerek Veteriner İşleri Genel Müdürlüğüne bağlı olarak çalışmaları sağlanmıştır.3203 sayılı Ziraat Vekaleti Vazife ve Teşkilat Kanununun 9.cu maddesi ve 904 sayılı İslah-ı Hayvanat Kanununun 16. Maddesi ile ,yurt hayvanlarının ıslah edilmesi görevinin Veteriner İşleri Genel Müdürlüğüne verilmesi ile damızlıkların yetiştirilip seleksiyonlarını yaparak yetiştiricilere intikalini sağlamak,her türlü araştırmaları yapmak ve hayvan ıslah çalışmalarını yürütmek üzere aygır ve boğa depoları,koç depoları ile 1930-1961 yılları arasında diğer hara ve inekhaneler kurulmuştur.

Kuruluş Nasıl Şekillendi?

TİGEM 20.3.1983 tarih ve 60 sayılı KHK ile kurulmuş, bu KHK'yi değiştirerek kabul edilen 2929 sayılı kanunda da yer almış ve bu kanun gereği teşkilatı ile ilgili 95 sayılı KHK çıkmıştır. Bir K.İ.K olan Kuruluşun 233 sayılı KHK gereği ana statüsü 14.12.1984 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kuruluş 27.11.1994 tarihinde yayınlanan 4046 sayılı kanun ile K.İ.K olan statüsü İ.D.T ne dönüştürülmüştür

TİGEM'in Ana Statüsünde Amaç ve Faaliyet Konuları Nelerdir?

Tarım ve tarıma dayalı sanayinin ihtiyacı olan temel malları üretmek ve ekonomik gereklere uygun olarak verimlilik ve karlılık doğrultusunda çalışarak daha fazla katma değer yaratmak amacı ile teşkil olunan TİGEM'in faaliyet konuları aşağıda gösterilmiştir.

Ülkenin bitkisel ve hayvansal üretimini arttırmak, çeşitlendirmek ve ürün kalitesini iyileştirmek amacıyla yetiştirdiği damızlık hayvan ,tohum,fidan, fide ve benzerleri ile ürettiği spermaları yetiştiricilere intikal ettirmek,

İşletmelerden elde edilecek hayvansal ve bitkisel ürünlerle birlikte çiftçilerden alacağı ürünleri kıymetlendirmek için tesisler kurmak, kurdurmak, kurulanlara iştirak etmek,

Bitkisel ve hayvansal üretim, yetiştirme ıslah konularında araştırmalar yapmak ,Bakanlığın ıslah ve araştırma birimleri ile gerektiğinde iş birliği yapmak,

Ürünlerini Yurt içinde ve gerektiğinde Yurtdışında pazarlama ve dağıtım faaliyetlerinde bulunmak, çevre çiftçilere tarımsal teknoloji ve girdi kullanımı konusunda öncülük ve öğreticilik yapmak,

Üreticiler ile resmi ve özel üretici kuruluşlarla iş birliği yaparak tohumluk, fidan, fide ve damızlık tedarik etmek bunları pazara hazırlayarak Yurt içine ve Yurtdışına satmak,

İşletmelerinde kullanmak üzere her çeşit bitkisel ve hayvansal damızlık tedarik etmek, bunları pazara hazırlayarak Yurt içine ve Yurtdışına satmak,

Üretim ve İşletme faaliyetlerinde bulunmak ve tesislerini yapmak üzere özel ve tüzel kişilerden yer kiralamak veya yer kiraya vermek,

Kuruluşun konuları ile ilgili üretim işletme tesislerini kurmak üzere Yurt içi ve Yurtdışı özel ve tüzel firma ve kişilerle işbirliği yapmak, ortaklık kurmak ve faaliyete geçirmek,

İşletmelerde kullanmak üzere her çeşit bitkisel ve hayvansal damızlık materyal, ziraat ve veteriner ilaçları, alet, makine ve araçlar ile bunların yedek parçaları, ekipmanları ve diğer ihtiyaç maddelerini Yurt içinden temin etmek,imal etmek, temini mümkün olmayanları mevcut ithal rejimine göre ithal etmek,

Yurtiçi ve Yurtdışı firmalarla lisans, teknik beceri ve benzeri anlaşmalar yapmak, bilgi ve teknoloji satmak ve satın almak,

Yatırım, proje, araştırma hizmetleri, fizibilite, mühendislik hizmetleri yapmak ve yaptırmak.

TİGEM Bugün ki Durumu Nedir?

TİGEM oluşumuna dahil olan kurumların hizmetini veremediği gibi faaliyet alanı ve sektörün gerekleri ile siyasi talepler karşısında ticari esaslara göre faaliyet imkanı da bulamamıştır.

TİGEM kamu hizmeti yönü ağır basan nitelikteki "Kamu İktisadi Kuruluşu " statüsü, iktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet gösterme niteliği olan "İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT)" statüsüne alınmıştır. Ancak bu değişiklik ana statüsüne yansımada gibi uygulamada da esasen bir değişiklik olmamıştır.

TİGEM faaliyet alanındaki üretim ve verimlerde sahip olduğu imkanlar düzeyinde genelde iyi denilecek durumdadır. Temel üretimi olan hububatta her ne kadar yağışa bağımlı olursa da verim Dünya verim ortalamaları düzeyindedir. Damızlık sığır kadrosunda 1/3 oranındaki azalmaya karşılık süt verimleri %50'nin üzerinde artış göstermiştir.

TİGEM sertifikalı hububat tohumluğu konusunda tekel sayılabilecek etkisi yanında yem bitkileri, pamuk, ayçiçeği, çeltik ve baklagiller tohumu üretiminde önemli etki ve paya sahiptir. Özel sektörün piyasaya sunduğu hibrid tohumlar büyük ölçüde TİGEM İşletmelerinde sözleşmeli olarak yetiştirilmektedir. Kültür ırkı damızlık yetiştiriciliğinde de yeterli bir alternatif oluşturulamamıştır.

TİGEM mevcut alet, makine ve teçhizatının çeşitlerine göre % 40-90 ı teknolojik olarak eskimiş ve ekonomik ömrünü tamamlamış durumdadır. Öz kaynakları ve ortalama yıllık yatırım düzeyi gelişme ve yenileme için yeterli değildir.

Tarım İş Kanununun çıkartılmamış olması nedeniyle Toplu İş sözleşmeleri İş kanunu esas alınarak düzenlenmektedir. Sanayi ve hizmet sektörünü esas alan iş kanunu hükümleri uygulanarak ticari maksatlı tarım ve hayvancılık faaliyeti yapılması ve bunun ekonomik olması mümkün değildir. Küçük aile işletmeleri yapısındaki sektörün negatif gelişme gösterdiği şartlarda TİGEM ekonomik faaliyette bulunmaya çalışmaktadır.

Devletin ticari maksatlı tarım ve hayvancılıkla uğraşması,diğer bir ifade ile para kazanmak için çiftçilik ve çobanlık yapması düşünülemez. TİGEM İktisadi Devlet Teşekkülü statüsü ile bunu yapmaya çalışmaktadır.

TİGEM kuruluş aşamasındaki zorluk ve adaptasyon dönemini atlarmaya fırsat bulmadan son on yıldır sektör bilgisi ve kurum tecrübesi olmayan ve politik atamalarla göreve gelen yönetimler ile sevk ve idare edilmektedir. Bu yönetimler işletmelerin ihtiyaç duyduğu ikmal ve desteği sağlayamadıkları gibi çoğu zaman çalışmalara gölge olmuş, kuruluşun ataletle girmesine katkı sağlamışlardır. Ancak çalışanlarının çaba ve gayreti ile halen ayaktadır.

TİGEM Nereye Gidiyor?

TİGEM Kamu İktisadi Kuruluşundan İktisadi Devlet Teşekkülü statüsüne alınmakla özelleştirilmesi ve elden çıkartılması yönünde en önemli adım atılmıştır. Bu adımın arkasından bu işlemin nasıl yapılacağı ve nasıl paylaşılacağı tartışma ve çabaları başlamıştır.

TİGEM özelleştirme gündemi ile birlikte Üniversiteler,Muhtelif Kurumlar, holding ve derneklerin İşletmeler üzerinde çoğunluğu düzmece olan proje ve gerekçeli talepleri ile karşı karşıya kalmıştır,

Arazi ve arsa ile ilgili ve ilgisiz her kesim TİGEM İşletmelerinden parsa toplamak için adeta yarışa girişmiştir.

Bilançosu zarar gösteren ancak konumu iyi arazisi geniş olmayan küçük işletmelerle ilgili talepler genişleyerek polikültür işletmelerin tamamını kapsar hale gelmiş, işletmelerde kısmi talepler başlamıştır. Bu işletmelerin zarar ettikleri gerekçesiyle devre dışı bırakılması için çaba sarf edilmiş, uygulama yönünde kararlar alınmıştır.

Özelleştirmedeki zorluklar, arazi ve tesis değerlerinin ticari ve sınai sektör gibi bunları rayiç değeriyle satın almada zorluk ve sektörde yatırım cazibesi olmayışı nedeniyle maliyetsiz mal etme yönünde formüller gündeme gelmiş ve uygulama imkanları zorlanmıştır.

Bu yönde en uygun yol olarak, özel sektörle ortak şirketler kurma formülü keşfedilmiştir. Sunuş şekli itibariyle "özelleştirmeden kurtulma ve kuruluşu özel sektör aktivitesi ile canlandırma" tarzında cazip bir görüntü verilmiştir.

Uygulama için sınırları ve şartları belirsiz genel anlamdaki istenilen yetki YPK tarafından reddedilmiş,şartların net belirtildiği ortaklık tekliflerinin her biri için ayrı değerlendirme yapılacağı bildirilmiştir.

YPK isteği doğrultusunda yapılan çalışmalar sonuçlanmamış olmakla birlikte sınırsız yetki talebi devam etmiş ve şirketleşme yetkisi YPK üyelerinin imzasına açılacak düzeye getirilmiştir.

Ortaklıklar asgari %51 düzeyinde özel sektör hissesini,TİGEM hissesi olarak ise arazi kira bedelinin kabulünü,TİGEM hissesinin kira bedeli oranında ortaklığını öngörmekte, uzun vadeli kiralama esas alınmaktadır.

Önerilen ortak şirket kurma modeli sunuluş tarzı ile Ülke için faydalı ve Devlet için cazip görünmektedir. Halbuki her türlü suistimale açık olan bu model diğer sakıncaları bir yana şirket yönetimini elinde bulunduracak firmanın sadece sermaye artırımını ile TİGEM her türlü hak ve menfaatini kısa sürede kaybedeceği gibi arazi ve tesisleri partner seçilecek kişi ve özel firmalara bedelsiz ve zahmetsiz takdim edilmiş olacaktır. Böylece TİGEM hem sektörden çekilmiş, hem de özelleştirme idaresi insiyatifi dışında bedelsiz pay edilmiş olacaktır

Özelleştirmede öncelik alan ve büyük ölçüde sektör dışında arsa ve rant aracı haline getirilen tarımsal KİT'lerin bu akibetinin sonucu hayvansal gıdada net ithalatçı ülke konumu olmuştur.

TİGEM oluşturulacak uzun vadeli Mili Tarım Politikası çerçevesinde bu politikanın oluşturulması ve uygulanması için bir araç olarak düşünülmesi gerekir. Bu politika şekillendirilmeden TİGEM'in önemini ve gerekliliğini doğru belirlemek mümkün değildir. Bu yapılmadan uygulanacak her düzenleme hatalar manzumesine yeni halkalar eklemek olacaktır.

TİGEM Tarım Politikalarında Nasıl Yer Alır ?

Tarım Politikaları oluşturulup ortaya konulduğunda bu politikaların sağlıklı ve belirli hedeflere yönelik uygulamaya konulması düşünüldüğünde TİGEM bu uygulamada kendiliğinden yerini bulacaktır. Esas olan belirli bir hedefe yönelik politikanın planlanması ve ortaya konulmasıdır.

TİGEM damızlık ,tohumluk ve benzeri temel üretimler için kaynak, ıslah –geliştirme , yetiştirici ve üreticilerle işbirliği noktasında yer alacaktır,

TİGEM tohumluk üretiminde kendi üretimi yanında geçmişte yaygın olan ve halen dar alanda uyguladığı sözleşmeli tohumluk üretimi ile tohumluk üretimini artırabileceği gibi üreticinin kültür ziraatı konusunda bilgilenmesini,üretim tekniklerinin gelişme ve yaygınlaşmasını sağlayacaktır. Dolaylı kredilendirme ve destek sağlamış olacaktır, Kendisinde ve Araştırma kuruluşlarında geliştirilecek ve ıslah edilecek çeşitlerin çoğaltma ve üreticiye ulaştırma işlevini yerine getirecektir,

Yurtdışı kaynaklı hibrit tohumların üretim ve üreticiye ulaşmasında yerel imkan ve kaynakları doğrudan veya özel sektör işbirliği ile sağlayacaktır,

Kendi içine yönelik çalışmalar yerine piyasa ile üretici arasında veya her üçü bir arada oluşturulacak organizasyonlarda yer alacaktır,

Kendi elit damızlıklarını yetiştirme ve ıslahı yanında damızlık yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılma ve çoğaltılmasında aktif rol alacaktır, Sözleşmeli ve nüve damızlık yetiştiriciliği oluşturulmasında yer alacaktır,

Mevcut veya değişik alternatiflerle oluşturulacak hizmet organizasyonları, ürün pazarlama ve değerlendirme, işletmeler için yem,ilaç v.b girdi temini, kasaplık için erkek danaların değerlendirilme yapıları ile birlikte kayıt sistemi ve damızlık adayı buzağuların alınıp damızlık gebe düve olarak yetiştirilmesini üstlenecek entegre ve yetiştirici merkezli özel sektör ile işbirliği içeren entegre yetiştirme , üretim ve pazarlama modellerinin kurulmasında ve yaygınlaştırılmasında iskelet görevi alacaktır,

Her türlü yetiştirme ve üretim modellerinde uluslararası anlaşmalarla yapılamayacağı taahhüt edilen ve yapılması güçleşecek yetiştiricinin desteklenmesi ve sübvansede edilmesinin hizmet kapsamı içerisinde dolaylı sağlayıcısı olacaktır.

TİGEM yukarıda belirtilen ve bunlardan çok daha etkin hizmet ve işlevleri yerine getirebilecek potansiyele sahiptir. Önemli olan bu potansiyelin doğru ve belirli hedeflere yönelik ilkel ve Milli çıkarlar doğrultusunda kullanılmasıdır. TİGEM'in Bakanlık bünyesinde,KİK statüsünde veya üretici ve yetiştirici organizasyonları elinde olması hizmet için neticeyi değiştirmeyecektir. TİGEM belirli hedeflere varmak için kullanmak niyetinde olan ve kullanmayı bilenlere iyi bir araçtır.

Dr. Mustafa ALTUNTAŞ tarafından 1999 yılında rapor halinde hazırlanmış; bir bölümü Türk Veteriner Hekimliği Dergisi; Cilt:11:1999;sayı:3-4 ve Cilt:16;2004; sayı:1-2 de yayınlanmıştır.